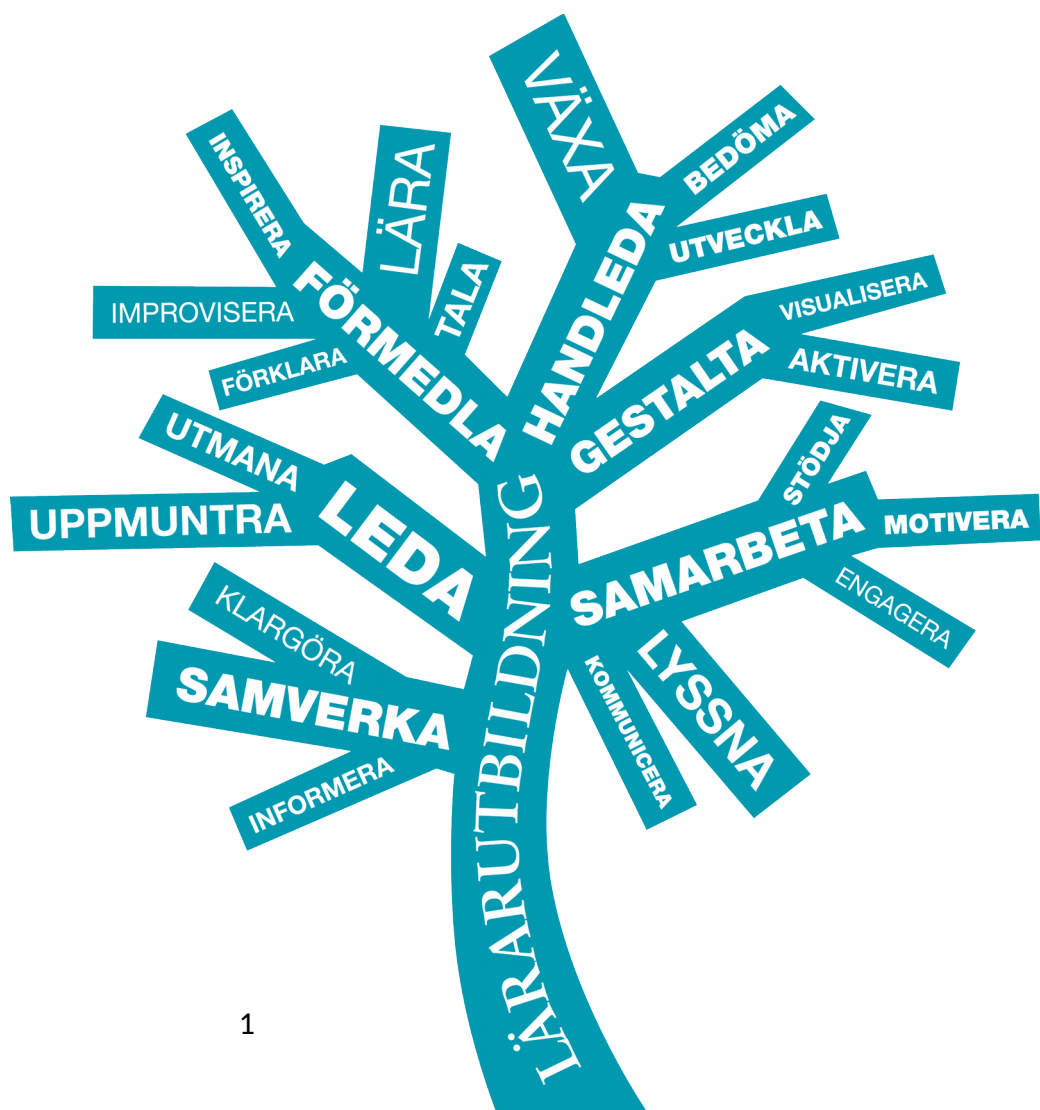

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Bildspråk och det multimodala lärandet

Namn: Helene Rydén

Program:
Ämneslärarprogrammet
med inriktning mot
gymnasieskolan, bild.

Examensarbete: 15 hp
Kurs: LGBD2A
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT/2019
Handledare: Ann-Louise Sandahl, Helga Härenstam
Examinator: Beatrice Persson, Olle Essvik
Kod: VT19-6030-002-LGBD2A

Nyckelord: Bildspråk, multimodalt lärande, semiotik, bildanalys, estetiska lärprocesser

Abstract

I detta examensarbete undersöker jag bildämnets kommunikativa aspekter och hur det multimodala lärandet kan vara en del av detta, genom teorier om semiotik och ett sociokulturellt perspektiv. Jag sätter mig själv i en elevposition i mitt undersökande, för att upptäcka hur budskap förmedlas, hur teckenskapande och meningsskapande uppstår och hur multimodala tekniker kan stå i relation till detta – allt för att i förlängningen kunna använda det jag upptäckt i min framtida yrkesutövning som bildlärare, och bredda kunskapen kring bild som kommunikation och det multimodala lärandet.

Genom arbetet har jag använt en metodtriangulering bestående av litteraturstudie av tidigare forskning på området, konstnärlig undersökning, autoetnografi och bildanalys.

I resultatet av gestaltungsprocessen presenterar jag min konstnärliga undersökning och reflekterar över denna, och gör en bildanalys av mitt eget verk, för att undersöka vilka budskap som kan upptäckas utöver det jag själv försökte förmedla.

I diskussionsdelen diskuterar jag det jag kommit fram till och sätter det i relation till teorier och perspektiv.

I min undersökning har jag kommit fram till att det bildspråkliga och multimodala kan samverka på många nivåer genom skapande, dialoger mellan lärare och elever, där det kommunikativa med bildämnet sätts i fokus och analyser av såväl egna som andras verk kan möjliggöra för ett lärande på metanivå, där eleverna förstår sig själva och andra utifrån sociala och kulturella sammanhang.

Förord

Jag vill rikta ett innerligt tack till mina handledare Ann-Louise Sandahl och Helga Härenstam för nya perspektiv, givande samtal och feedback.

Jag vill även tacka mina vänner tillika kurskamrater för det stöd de gett under arbetets gång. Vad skulle jag göra utan er?

Helene Rydén, Göteborg, 20/5 2019

Innehållsförteckning

Inledning	5
Multimodalitet och Det utvidgade textbegreppet.....	7
Estetiska lärprocesser.....	7
Symboler, symbolik och budskap.....	8
Syfte och frågeställningar	9
Metod	10
Litteraturstudie.....	10
Konstnärlig och autoetnografisk undersökning.....	11
Bildanalys.....	12
Forskningsetik/etisk diskussion.....	13
Urval.....	13
Undersökningens styrkor och svagheter.....	14
Teori	15
Semiotik.....	15
Sociokulturell teori.....	16
Resultat av litteraturstudie	17
Multimodalitet.....	17
Semiotiken och bilder som språk.....	20
Resultat av gestaltungsprocess	22
Slutdiskussion	32
Referenslista	38

Inledning

Inför detta examensarbete har jag samtalat med vänner och bekanta i min närhet om huruvida de upplevde att Bilden på högstadiet och gymnasiet innehöll moment av bildanalys, under deras skoltid. Det visade sig vara väldigt skilda upplevelser beroende på *när och var*. Jag själv hade inte några nämnvärda tillfällen av analys, trots att jag gick Bild och form på gymnasiet. Jag kan inte minnas något tillfälle när vi fått i uppgift att analysera en bild, men kanske hade vi det mer invävt i undervisningen så att jag inte längre minns det. I en utsträckning har detta gjort att jag under bildlärarutbildningens gång känt mig osäker på bildanalys, att jag inte haft de rätta verktygen för att förstå hur det kan gå till eftersom jag är så ovan i mitt tankesätt kring det. Detta har i sin tur gjort mig intresserad av att undersöka bildanalysens möjligheter och hur jag skapar budskap ytterligare för att lära mig mer om det, särskilt för min framtida yrkesutövning.

I styrdokumentet för bildämnet på gymnasiet går att läsa att bildanalys ska vara en del av undervisningen. "Undervisningen i ämnet bild ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om och färdigheter i hur bilduttryck konstrueras, framställs och används för kommunikation. Undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar kunskaper om hur betydelse skapas i bilder samt färdigheter i analys och tolkning av egna och andras bilder." (Skolverket, 2019)

I detta examensarbete ville jag utforska hur budskap skapas genom flera, samverkande tekniker inom bildskapande. Detta eftersom jag föreställde mig att flera tekniker, och särskilt sådana utanför mitt kunskapsområde, kunde skapa fler lärandesituationer under min process och ge fler insikter än om jag använt mig av en för mig välanvänd teknik. I mina reflektioner kring hur detta kunde gå till kom jag fram till att teorier om multimodalitet, att använda ett flertal tekniker för att kommunicera, passade bra in på mitt syfte. Teckenskapande och bildanalys i samspel med multimodala medel är ett område som är relevant att undersöka eftersom det multimodala arbetssättet och bildens kommunikativa aspekter är två delar som samverkar på ett effektivt sätt, om de rätta verktygen för det finns tillgängliga. Båda delarna är inom områden av ständig utveckling och är därför av största vikt att hålla sig uppdaterad inom som lärare. Det är en angelägenhet att vara medveten om elevers samspel med andra och de digitala medier som finns tillgängliga, hur dessa processer kan se ut och nya sätt som lärande ständigt uppstår i. Detta blev

jag intresserad av att undersöka i uppstarten av detta arbete, hur det kan se ut och vad det kan ge eleverna och mig själv som lärare, vad för typ av processer och lärande det kan sätta igång.

Detta examensarbete innehåller en konstnärlig gestaltning. Jag fick en idé om att göra en pop-up-bok som kunde vara både abstrakt och föreställande på samma gång. En pop-up-bok är en bok som när den öppnas vecklar ut ett motiv, likt en skulptur i papper, ett gammalt hantverk. Denna består av en särskild konstruktion för att dessa papper ska vikas ut på rätt sätt, vilket var anledningen till att jag valde att göra just detta som min gestaltning; ett tacksamt sätt att undersöka hur budskap och mening skapas i en multimodal gestaltning, något som skapas utifrån olika tekniker som samverkar.

Jag ville undersöka min egen bildvärld på detta sätt, och som sagt även att utmana mig själv i en teknik som jag aldrig jobbat med tidigare. En utmaning och ett utforskat område kan generera mer upptäckter, resonerade jag. Detta möjliggör i förlängningen för kommunikation på många nivåer och ett skapande genom en kombination av tekniker; därav även ett möjliggörande av det multimodala lärandet. Därmed representerar pop-up-boken en tredimensionell, multimodal gestaltning.

Med verket ville jag även förmedla ett budskap, något att tolka, för att utforska hur bildanalys kan användas som verktyg i multimodalt lärande. Detta budskap blev att försöka uttrycka att vara överväldigad av sina egna känslor, något jag kände tidigt i processen av den konstnärliga undersökningen. En del av undersökningen blev därav att testa om det går att förmedla detta abstrakta; en subjektiv känsloupplevelse. Jag valde att inte namnge verket för att inte från början styra in betraktaren på ett specifikt spår. Verket består av vågor, ett känslolov som slukar mig. Detta har jag gått djupare in på under resultatdelen, där bilder på verket finns som bilagor. En inspirationskälla för detta projekt med pop-up-böcker har varit konstnären Lena Ignestam, som skapar pop-up-böcker och håller i workshops i detta (se litteraturlistan för hemsida).

Begrepp

I detta avsnitt förtydligar jag relevanta begrepp för denna uppsats, som jag utgått från och undersökt i tidigare forskning och konstnärlig gestaltning. Utifrån didaktiska frågor som uppkommit i processen av detta arbete har dessa begrepp varit grunden för hur vidare reflektioner och diskussioner utvecklats, tillsammans med de teorier som jag valt att sätta dem i relation till.

Multimodalitet och Det utvidgade textbegreppet

Texter som innehåller flera former av kommunikation kallas multimodala. De kan bestå av skriven text, bild, tal, musik, rörlig bild såväl som fokus på den visuella designen av en text i form av illustrationer, layout och typografi (Björkqvall, 2009, s. 8). I ett bredare perspektiv omfattar multimodalitet all typ av kommunikation som står i relation till något annat; i bildämnet använder elever ständigt många olika tekniker i kombination, som är beroende av varandra, för att kommunicera. Olika medier samverkar och påverkar hur vi upplever något; en text, ett konstverk, ett musikstycke. Varje utformning av något går in i eller är en del av en annan utformning (Liberg, 2007, s. 9).

Anders Björkqvall, professor i svenska, redogör för det utvidgade textbegreppet genom att beskriva att det inte bara, eller alls, behöver innefatta skrift utan även bilder och illustrationer. Tonvikten ligger på analysen av dessa bilder och relationen till skriften, att se till att alla olika delar av texten/bilden analyseras är det centrala i det utvidgade textbegreppet. Detta eftersom nya medier ständigt uppkommer som gör att lärare och elever måste vara medvetna om hur dessa delar samverkar för att kritiskt kunna granska och använda sig av dem, men även hur lärande går till när det finns mer än skriftspråk att ta hänsyn till och vad som uppstår i dessa processer (2009, s.7).

Estetiska lärprocesser

Estetiska lärprocesser är ett mångtydigt begrepp som är diskuterat och kan innefatta mycket, men är besläktat med det multimodala lärandet då det handlar om att främja kunskapsutveckling genom hur elever använder sina erfarenheter och kunskaper för att nå ny kunskap. Detta med hjälp av estetiska processer som bild eller musik, dans och

dramaövningar, vilka används som en del av lärandet i även andra ämnen än de estetiska (Skolverket, 2016). Enligt Anders Marner, professor i pedagogiskt arbete med inriktning mot bilddidaktik, är estetiska lärprocesser av vikt för alla ämnen i skolan, då eleverna är med och skapar och bearbetar den information som uppkommer (2005, s. 81). Läraren möjliggör en kunskapssituation som handleder eleverna istället för att agera ombud för färdig kunskap, och uppmuntrar elever till ett undersökande och experimenterande i sina arbeten istället för att ge dem ”det rätta svaret”; något från början bestämt. Denna kunskap får växa fram genom dialoger, reflektion och kritiskt tänkande mellan elever - elever och lärare - elever, en delaktighet i det som sägs snarare än att enbart lyssna till lärarens anföranden. Detta utan att det finns ett givet eller förväntat resultat av det som samtalas kring (2005, s. 81).

Symboler, symbolik och budskap

Studien av tecken och symboler är en del av semiotiken, som jag går närmare in på i teoriavsnittet. Ordet *symbol* är mångtydigt och finns som begrepp i en mängd olika områden; inom religion, konstteori, litteraturvetenskap och matematik för att nämna några (NE, 2019). I detta sammanhang syftar begreppet symbol till det konstteoretiska, där det specifika området och sammanhanget inom detta utgör betydelsen för begreppet. I denna uppsats har jag använt begreppet i en kontext av exempelvis det konventionella, att symbolerna kan härledas till en bredare betydelse än de delar vi ser; att det finns en innebörd och referenser till andra områden genom en viss gestaltning. Det kan handla om religiösa, kulturella, litterära eller hänvisningar till naturen, i den specifika symbolen. Genom detta har jag tolkat mitt verk med hjälp av Nozedars (2010) symbollexikon. I min gestaltning och min tolkning har jag även använt mig av benämningen symbol i sammanhanget av det mer allmänna, suggestiva inom det konstteoretiska; att det inte finns ett uppenbart svar på betydelsen av symbolen, det beror på vem betraktaren är och vad denna läser in i verket, var innebörden finns (NE, 2019). Det är även detta sammanhang jag syftar till när jag använder ordet *symbolik*.

När jag skriver om *budskap* menar jag, i denna kontext, att jag vill förmedla känslor, skapa associationer och tankar hos den som betraktar verket genom hur man läser det. Att jag både har en specifik innebörd i det jag förmedlar (att bli överväldigad av känslor), men att det också är ett budskap som är öppet att tolka och beroende av den som ser det.

Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att undersöka hur jag kan skapa en konstnärlig gestaltning utifrån teorier om multimodalitet, semiotisk analys och sociokulturellt perspektiv. Detta för att få en bredare kunskap om hur betydelsen kan kommuniceras och tolkas, vilka didaktiska frågor som uppstår och hur jag sedan kan använda mig av det jag upptäckt i min framtida yrkesutövning som Bildlärare för gymnasiet. Vidare vill jag undersöka hur multimodalitet och bilders kommunikativa aspekter kan användas i bildundervisning. Frågeställningarna utifrån syftet är följaktligen:

- Hur kan jag som bildlärare arbeta med bildanalys och multimodalt lärande i undervisningen?
- Hur kommuniceras budskap genom en multimodal gestaltning?

Metod

Metoden har bestått av flera delar; litteraturstudie av den tidigare forskningen, konstnärlig undersökning, autoetnografi och bildanalys, eftersom flera metoder behövs för att styrka mitt resultat. Dessa har gått in i varandra och samverkat under processen. Detta benämns enligt Stukát (2011, s. 132) som metodtriangulering, att kombinera flera undersökningsmetoder, vilket hjälper till att uppmärksamma delar av uppsatsen på ett tydligare och mer nyanserat sätt, där metoderna stödjer varandra.

Nedan följer en redogörelse för de olika metoderna.

Litteraturstudie

En litteraturstudie gjordes för att granska och ringa in ett forskningsområde av relevans för arbetet och det som undersökts. Litteraturen studerades för att identifiera teman och därefter skedde en kategorisering efter dessa teman och under två rubriker - Multimodalitet och Semiotik och bilder som språk. Det var en utmaning att hitta avhandlingar och forskning av typen primärkälla, flera refererade tillbaka till Kress och van Loewen, vilket indikerar på ett forskningsfält som är till stor del baserat på deras teorier och studier. Likväl är risken att detta var återkommande i mina sökningar på grund av en brist på väsentliga begrepp. Detta kan ha skapat en forskningsbubbla där jag som sökare gick runt i en cirkel av samma typ av studier, där det kan ha funnits andra begrepp som lett vidare in på studier av relevans för det utvalda forskningsområdet, om jag funnit dem. Det fanns även forskning som rörde sig precis i utkanten av mitt område, men som inte fick plats i denna uppsats eftersom den i slutändan inte ansågs tillräckligt relevant, som artiklar som fokuserar främst på meaning-making.

För att hitta relevant litteratur har sökmotorer som Göteborgs universitetsbiblioteks Supersök använts. Sökorden för att hitta litteratur för det valda området bland annat *semiotics art*, *multimodal art and school*, *multimodal and art and education*, *multimodality art*, *semiotik multimodalitet* och *socialsemiotik*.

Sekundärsökning användes även, där litteraturlistor och texter genomsöktes efter mer relevant litteratur för ämnet. Detta för att även undersöka om vissa författare hade nyare forskning än det som tidigare hittats. Det som använts i tidigare forskning har dessutom genomgått en peer review.

Östlundh menar en peer review är ett tecken på forskning av vetenskaplig kvalitet och pålitlighet eftersom detta innebär att texten genomgått en granskning av andra forskare. En peer review behövs exempelvis vid publicering i en vetenskaplig tidskrift (2012, s. 76)

Konstnärlig och autoetnografisk undersökning

En konstnärlig undersökning har varit en del av detta arbete och har tagit formen av konstruktionen och skapandet av en budskapsbärande pop-up-bok, för att sammanfatta det. En konstnärlig undersökning är av betydelse för detta arbete eftersom jag utbildar mig till bildlärare och detta skapar möjlighet för lärandematerial och insikter till min framtida lärarroll. Som en samverkande del av den konstnärliga undersökningen har autoetnografi använts. Enligt Ehn och Löfgren (2011, s. 205) är autoetnografi en teknik och forskningsmetod där en använder sig av egenupplevda minnen och erfarenheter för att intervjua och undersöka sig själv, för att få tag på intryck och sätta dem i en kontext till annat utanför självet, exempelvis dennes kulturella miljö och samtid. I detta arbete har jag som sagt använt mig av autoetnografi i samband med den konstnärliga gestaltningens process, genom att reflektera och ställa frågor till mig själv i en loggbok om den konstnärliga processen, och jag har även diskuterat och reflekterat över den i ett bredare perspektiv med hjälp av det insamlade materialet av tidigare forskning och teorier. På så vis börjar undersökningen i jaget, för att växelvis hamna utanför jaget i ett bredare sammanhang, genom undersökningens utveckling. Bildanalysen av verket, vilket jag går närmare in på som metod under nästa rubrik, samverkar även med den konstnärliga och autoetnografiska undersökningen genom att jag analyserar mig själv och mitt eget budskap i pop-up-boken utifrån ett bredare perspektiv av den kultur och samtid som omger mig. I den konstnärliga undersökningen testades även olika typer av pop-up-funktioner för att undersöka vad som kunde användas till det slutgiltiga verket. Boken *The Elements of Pop-Up* av David A. Carter och James Diaz (1999) studerades för detta syfte och flera funktioner som denna presenterade kom att användas (se Bilaga 1 för exempel av studier i processen). En loggbok i bloggformat har som sagt förts under arbetets gång, som en del av den konstnärliga/autoetnografiska processen men även för dokumentation. Väsentliga delar från loggboken presenteras och reflekteras över i resultatet, en länk till loggboken i sin helhet går att finna i litteraturlistan.

Bildanalys

Eriksson och Göthlund påpekar att semiotiken har kritiserats för hur användbar den egentligen är, exempelvis om det går att säga att en kan “läsa” en bild. De menar ändå att det är ett lämpligt verktyg för att förstå bilders inverkan på betraktaren och det samspel som sker sinsemellan (2004, s. 35). Eriksson (2017, s. 68) menar att många företag och grupper skulle tjäna på att låta bilder analyseras innan de sprids, för att upptäcka om de bjuder in till fler tolkningar än vad de inledningsvis avsåg. Exempelvis reklambilder som ska visas på allmän plats och i flöden skulle behöva genomgå en bildanalys för att tydliggöra att budskapet går fram och vad för övrig tolkning som går att göra (ibid). Jag anser därför att en bildanalys av mitt eget verk är relevant för att kunna upptäcka mer om vad det förmedlar, som jag inte tänkt på från början och under processen. Som en del av den konstnärliga och den autoetnografiska undersökningen gjordes följaktligen en bildanalys av mitt eget verk, pop-up-boken, detta för att utforska huruvida min analys stämde överens med mitt tänkta budskap och vad mer som kunde upptäckas av att plocka isär verket med hjälp av teorier. Det finns flertalet tillvägagångssätt och modeller inom bildanalys och detta arbete redogör inte för dem alla. Efter att ha läst på om möjliga ingångar och vad de olika typerna av analys behandlar, landade beslutet på Panofskys ikonografiska/ikonologiska metod (Panofsky, 1939). Denna modell består av tre delar. Först den preikonografiska beskrivningen där verket beskrivs som detaljerat som möjligt, dess primära betydelse och vad det föreställer, utan att lägga in värderingar eller teckentolkningar. Den ikonografiska tolkningen, där den sekundära betydelsen undersöks; kulturellt och traditionellt och kopplas till teman, koncept och litterära källor som hittas. Den sista delen är den ikonologiska tolkningen som innefattar en tolkning av verket och dess inre betydelse, där det sätts i en bredare kontext, exempelvis i kulturella och sociala sammanhang vid verkets tillkomst, eller om en förståelse för konstnärens liv och uttryck kan inverka på tolkningen (Eriksson, 2017, s. 69).

Forskningsetik/etisk diskussion

Enligt de forskningsetiska principerna ska den som forskar vara noggrann med hur den behandlar känsliga uppgifter, vid exempelvis intervjusituationer (Vetenskapsrådet, 2002). I

denna uppsats har det inte förekommit några intervjuer med andra eller behandling av personuppgifter, men däremot har jag undersökt och intervjuat mig själv genom den autetnografiska metoden i den konstnärliga undersökningen där jag medvetet och med mitt eget godkännande delar med mig av mina reflektioner och undersökningar. Detta går att se som att min insamlade empiri är tämligen subjektiv, men jag anser att det går i linje med hur Vetenskapsrådet (2017) beskriver hur den som forskar har ett ansvar till forskningsområdet, att denne ska bidra till att bredda och utveckla området, vilket jag anser att jag gör när jag sätter det jag undersökt och kommit fram till i olika perspektiv och kopplar ihop det med litteratur och teorier utanför mig själv.

Framställning av texter som berör forskningsmaterial ska sträva efter god forskningssed, utefter samhällets etiska normer och värderingar. Det bör finnas en noga redovisad metod och korrekt refererat genom hela arbetet, såväl som ett öppet presenterat resultat.

Källhänvisningen har varit noggrann, konstant och öppen för att inga misstankar om plagiat ska uppstå (Stukát, 2011, s. 140). Plagiering av någon annans forskningsresultat ska inte förekomma (Vetenskapsrådet, 2017). Denna uppsats har tagit hänsyn till detta under arbetets gång.

Urval

Övergripande har så ny och relevant forskning som varit möjlig använts, men även äldre forskning som varit relevant för syftet har tagits med. Mycket av det som hittats i efterforskningarna har varit från Sverige, då det forskats mycket inom semiotik och det multimodala lärandet. Därför är litteraturen övervägande från Sverige, men jag har även strävat efter ett bredare perspektiv där mina sökningar ledde mig in på forskning från annan västerländsk litteratur. För en mer nyanserad bild av forskningsläget bör även fler länder vara representerade. Det fanns utländska studier och texter som tog upp exempelvis multimodalitet, men oftast i andra sammanhang än bildämnet. En bild av hur forskningen sett ut i Sverige är likväl högst relevant då jag själv och målgruppen för denna uppsats (bildlärare och bildlärarstudenter) är och kommer sannolikt vara verksamma inom Sverige.

Undersökningens styrkor och svagheter

Jag är medveten om att flera delar av denna uppsats är subjektiva och mindre nyanserade än vad de skulle kunna vara om jag använt mig av andra tillvägagångssätt. En autoetnografisk metod innebär som sagt ett undersökande av jaget, vilket gör att det är mina undersökningar,

reflektioner och slutsatser som presenteras utgår från mig själv. Detta är därför inget som uppkommit i en större studie, det är inte på något vis allmängiltigt eller objektivt. Däremot har jag satt mig själv i en elevposition för att lära mig mer om de områden jag undersökt och genom det jag kommit fram till går det att sätta detta i ett bredare perspektiv genom annan forskning och teorier. Min utgångspunkt var trots allt att undersöka hur jag kan använda mig av det jag upptäckt i min framtida bildundervisning.

Att göra en semiotisk analys av ett eget verk kan ses som problematiskt, att analysera något där man själv redan bestämt vad det är för symbolik och vad verket vill förmedla. Jag har definierat innebörden av begreppet *symbol* för just detta arbete i begreppsavsnittet, men det finns oerhört många sätt att förklara vad en symbol är, i väldigt många olika kontexter så som religion, litteraturvetenskap och flera sätt inom bara konstteorin; likaså är semiotiken ett brett område som blir svårt att få med alla delar och möjliga ingångar av. Genom att bara använda mig av ett symbollexikon och inte fler källor har jag även begränsat mig. På så vis hade denna uppsats kunnat få många olika slutsatser om jag använt mig av andra källor eller definitioner, där det är svårt att säga vad som hade varit en styrka eller svaghet för arbetet.

Jag hade även kunnat fråga andra om de ville göra en semiotisk analys av mitt verk, men för mig var det en viktig del av processen och den autoetnografiska metoden, ett sätt att utveckla mitt tänkande och förståelse kring tolkning på en annan nivå. Som jag tidigare nämnt blev det viktigt att upptäcka hur jag själv förmedlar något och insikten i hur det kan tolkas på olika sätt beroende på vad en har för verktyg med sig. Dessutom fanns anledning till att sätta mig själv i en "elevposition", att undersöka utifrån ett upplägg jag vill testa i min framtida undervisning och vilket resultat en sådan typ av undersökning ger. Detta för att tillhandahålla ett form av metaperspektiv som tydliggör hur lärande kan gå till, vilket jag anser är en av arbetets styrkor.

Teori

Semiotik och sociokulturell teori handlar båda om social och kulturell påverkan, och det var genom min konstnärliga undersökning, min gestaltning, som jag ville undersöka hur jag förmedlar budskap. Det är därför av betydelse att använda teorier som tar med en persons upplevelser och bakgrund i beräkningarna kring skapande. Att det kan berätta något om vem jag är i mitt meningsskapande (och sätta mig själv/undersöka detta i en elevposition) men också hur betraktaren avläser det som förmedlas och vad som uppstår i denna kontrast. De har även en central funktion i det multimodala perspektivet, hur elever använder sig av teckenskapande beroende på sin sociala miljö, i det de skriver och skapar, vilket ger dessa teorier ytterligare vikt i arbetet. I metoddelen har jag gått djupare in på vad för typ av semiotisk bildanalys som använts i arbetet. I diskussionen problematiseras detta vidare. Den sociokulturella teorin och semiotiken appliceras på resultatet i diskussionen.

Semiotik

Semiotik definieras enligt Nationalencyklopedin som “det systematiska studiet av [tecken](#) och andra betydelser, inklusive de icke-språkliga.” (NE, 2019).

Enligt Nordström (2009, s. 37) är semiotiken en vetenskap som innefattar tecken; egenskaperna och de kommunikativa funktioner som dessa besitter. Vidare går det att urskilja två grundläggande beståndsdelar hos tecken, det konkreta uttrycket förenat med det mer abstrakta innehållet (2009, s. 38).

Yvonne Eriksson, professor i informationsdesign och Anette Göthlund, professor i bildpedagogik redogör i sin bok *Möten med bilder: analys och tolkning av visuella uttryck* (2004) för hur semiotiken kan användas, då det finns många sätt att använda sig av teorier inom detta. De förklarar att det går att tolka en bild som tecken, och dessa tecken omfattar ett uttryck och ett innehåll men även bildkoder och andra språkliga koder. Dessa koder uppfattas genom den uppbyggnad för hur olika tecken samordnas och skapar mening inom en viss kultur eller subkultur. Därför blir det viktigt att vara medveten om vilken eller vilka kulturer som påverkar dessa koder och tecken, och hur de fungerar utefter detta. (2004, s. 36)

Anders Björkvall, professor i svenska, beskriver socialsemiotiken i boken *Den visuella texten: multimodal analys i praktiken* (2009, s. 12). Socialsemiotiken, eller som Björkvall benämner

den; sociosemiotiken, är en teori grundad av den engelske språkforskaren Michael Halliday och innebär att människors skapande av betydelser motiveras genom sociala aspekter, att vi har ett behov av meningsskapande tillsammans med andra människor. Enligt teorin är det de sociala sambanden som förklarar hur språk och kommunikation ser ut och verkar (ibid). Detta perspektiv menar att betydelseskapande alltid är av funktionellt slag (2009, s. 12), att människor utvecklar resurser för att uttrycka sig, vilket är beroende av den kulturella kontexten genom olika språk, tecken och kommunikationsmedel som skapas världen över.

Björkqvall nämner även semiotiska resurser. Inom socialsemiotiken innebär semiotiska resurser en strukturerad samling av det stoff som finns tillgängligt när texter och budskap framställs, alltså det material som elever använder sig av, i en skolkontext. Dessa resurser fungerar som ett meningsskapande material för att kommunicera. (Björkqvall, 2009, s. 14)

Sociokulturell teori

Den pedagogiska teoretikern Lev Vygotskijs sociokulturella perspektiv för lärande och utveckling handlar kortfattat om hur människor bildar kulturella förmågor genom sociala samspel (Säljö, 2012, s. 186). Det sociokulturella perspektivet tar upp vikten av detta sociala samspel för människors lärande och utveckling och är därför en social teori som inger förståelse för hur vi är delaktiga i kunskaper och erfarenheter med och genom andra. Delaktighet och kommunikation är därav grundläggande för utveckling och lärande. Kunskap är något vi deltar i (Säljö, 2012, s. 195). Den miljö som människor omges av är även av relevans för utvecklingen och påverkar värderingar, upplevelser, erfarenheter, beteenden och de normer som finns runtomkring (Säljö, 2015, s. 91). Människan är en kulturell varelse som påverkas av sin närhet och sammanhang.

Resultat av litteraturstudie

Här presenteras tidigare forskning i form av vetenskapliga artiklar och avhandlingar om multimodalitet, semiotik och bilder som språk och kringliggande perspektiv. De är indelade under två rubriker som jag kommit fram till under min litteraturstudie, Multimodalitet och Semiotiken och bilder som språk. Den sista texten – artikeln *Socialesemiotik och design för lärande* av Marie Leijon och Fredrik Lindstrand, riktar sig till högre utbildning, men jag anser att den är relevant för arbetet eftersom de teorier som tas upp även går att applicera på lärande i exempelvis gymnasiet, eller i ett lärarstudentperspektiv.

Dessa texter är inhämtade efter de teman jag valt att undersöka i mitt arbete, eftersom jag ville behandla områden kring multimodalitet, semiotik och bildspråk för att se hur dessa kan samverka för att utveckla lärandet i undervisningen.

Vidare har dessa texter varit närvarande i min konstnärlig process, genom exempelvis reflektioner kring hur ett multimodalt lärande går till, hur jag använder mig av det i detta arbete och hur jag kan använda mig av det som bildlärare, samt hur jag förmedlar budskap genom min konstnärliga gestaltning och vad som kan vara bakomliggande faktorer för hur just jag uttrycker mig genom verket, enligt forskningen.

Multimodalitet

I den vetenskapliga artikeln *Expanding Perspectives for Comprehending Visual Images in Multimodal Texts* (2011) menar författaren Frank Serafini, professor i läs- och skrivkunnskap i undervisning, att lärare behöver bredda sin kunskap kring hur olika perspektiv, teorier och praktiker används för att förstå bilder, grafisk design och multimodala texter. Detta för att i förlängningen hjälpa elever att utveckla sin tolkningsförmåga. Eftersom ungdomar ständigt möter multimodala texter bestående av bilder, länkar, och grafiska element behöver de ett utvidgat perspektiv för att möjliggöra en kritisk granskning av dessa. Några platser som elever möts av detta är bland annat tv-spel, tidningar, skolböcker, grafiska noveller och

reklambilder (2011, s. 342). Utöver verktyg för textanalys ger Serafini därför förslag på tre fördjupande perspektiv för analys av multimodala texter (2011, s. 343). Det första perspektivet är “art theory and criticism”, där författaren föreslår att lärare och elever använder Panofskys modell för bildanalys, för att analysera och bryta ner de olika delarna av den multimodala texten och dess olika element. Detta för att väsentliga delar inte ska bli förbisedda, som annars kan missas på grund av att enbart se till helheten.

Fortsättningsvis menar han att dessa delar kan analyseras ytterligare i ett samtal kring exempelvis den sociokulturella kontexten av det som analyserats. Det andra perspektivet handlar om “grammar of visual design”, vilket här syftar till Kress och van Leeuwens (1996) arbeten om strukturer för att tolka och förstå bilder och multimodala texter. Det Serafini tar upp i sin artikel om detta är de tre komponenterna komposition, perspektiv och visuella symboler (egen översättning). Under “composition” diskuterar läraren med eleverna om var olika objekt är placerade i bilden, “perspective” var betraktaren är positionerad i relation till objektet och vilken signifikation detta har. “Visual symbols” innebär att identifiera symboler och deras betydelser i den sociala kontext de skapats inom. Det tredje perspektivet är “*media literacies*”, en förståelse och medvetenhet kring sambandet mellan medias former och strukturer, att kunna ställa kritiska frågor till ett innehåll. Ett exempel är att undersöka grunder och strukturer för reklam i media, för att få bättre förståelse för hur det fungerar (2011, s. 347). Detta menar Serafini ger elever och lärare verktyg för att tolka, diskutera och sätta olika objekt i perspektiv till teorier, bakgrund, kultur och mer.

I avhandlingen *Berättandets möjligheter: Multimodala berättelser och estetiska lärprocesser* av Märtha Andersson, forskare inom didaktik, (2014) redogörs för en studie som omfattade runt 800 grundskoleelever (med mer fokus på vissa klasser i studien) och ett antal lärare och pedagoger, under ett flertal projekt med Kulturskolan i en kommun i norra Sverige, under tre terminer. I projekten jobbade klasserna och lärarna tillsammans med Kulturskolan där eleverna skapade berättelser genom dans, sång, tal, skrift och tecknande. Avhandlingen tar upp ett undersökande i meningsskapande i elevers multimodala berättelser inom estetiska lärprocesser. Författaren undersökte genom en etnografisk metod vilka hjälpmedel och tillvägagångssätt eleverna använde för att skapa mening i sina multimodala arbeten och hur lärarna förhöll sig till estetiska lärprocesser och det multimodala, och hur de tillämpade detta i sin yrkesutövning. Studien visade att eleverna var multimodala i sina berättelser och skapelser, att de engagerade

sig och var mottagliga för nya upplevelser. De inhämtade underlag för sina berättelser från såväl det sociala och kulturella i deras närhet som medier av olika slag, där de även berättade om sina egna livsupplevelser (s. 207). Projekten bestod av olika teman, exempelvis "Väsen", där eleverna skapade bilder och berättelser kring livsupplevelser hos ett väsen, av inspiration från väsen i klassiska sagor (s. 85). De använde sig av tecken och symboler från sina egna liv och upplevelser, vilket visade på hur de själva var en del av deras väsens värld och hur det påverkar berättandet (s. 84).

Författaren menar att elevernas bildskapande av dessa väsen var en viktig del av hur skrivandet utvecklades inom projektet, då eleverna integrerade med varandra och förde berättelserna framåt genom detta. De använde sig även av sång, dans och gester. Inspiration kom bland annat från sociala sammanhang i vardagen, sådant som eleverna plockat upp i hemmet, skolan och genom fritidsaktiviteter (s. 198). Andersson hävdar att dessa projekt genererade en uppmuntrande miljö för berättande och kommunikation på olika nivåer, där språket sätts i ett meningsfullt perspektiv för lärandesituationen (2014, s. 207). I sin undersökning kom Andersson fram till att samtalet kring projekten mellan elever, lärare och pedagoger var betydelsefull för att stärka kunskaper inom att urskilja olika aspekter av ett problem, diskutera egna teorier och att träna på det sociala för att utveckla ett kritiskt förhållningssätt (2014, s. 207). Vidare förklarar författaren vikten av att elever får använda sig av sina multimodala färdigheter för att lära och utvecklas i hur kunskap används i samtal med andra och hur de tillägnar sig mer kunskap, och att upptäcka sin egen identitet i detta (2014, s. 208)

Multimodal design, learning and cultures of recognition (2012), en vetenskaplig artikel av Gunther Kress, professor i semiotik och utbildningsvetenskap och Staffan Selander, professor i didaktik tar upp ett designorienterat och multimodalt perspektiv på lärande. I en tid av förändrade och nya kommunikationsmönster med olika typer av digitala medier behövs en bredare förståelse för hur lärandet uttrycker sig i exempelvis interaktiva processer i en kulturell kontext, menar författarna. De beskriver det som att lärare och elever har blivit designers av en lärandeprocess där elever får ta mer ansvar för sitt eget lärande (2012, s. 265). De förändringar som skett i världens samhällen i form av nya medier gör att information inhämtas från många olika källor samtidigt vilket har förändrat hur vi lär oss, kommunicerar och delar information. För att förstå dessa nya sätt att kommunicera krävs det en förståelse för

hur det multimodala är en del av helheten (2012, s.265). Hur text används i olika medier, om text används med bilder och hur de påverkar varandra, som ett exempel (s. 266). Som lärare blir det väsentligt att vara medveten om och förstå hur elever går tillväga i sina arbeten, hur urvalet går till, hur de tolkat materialet, i vilken kulturell kontext och vilka resurser som varit tillgängliga (s. 267).

Semiotiken och bilder som språk

Lindgren (2005, s. 42) beskriver i sin avhandling *Bild, visualitet och vetande* hur bildämnet i den svenska skolan och bildlärarutbildningen numera har en tradition i att jämföra bilder med språk. Lindgren menar att det finns en samhörighet i hur det talade eller skrivna språket och bilder som språk fungerar. Att de ligger på lika nivå av språkanvändning, men att de inte kan beskrivas mot samma bakgrund eller med samma begrepp, och att det är detta som skiljer dem åt (2005, s. 43). Eftersom bilder och text ständigt kompletterar varandra i olika medier är det väsentligt att bemöta dessa bilder i en utökad innebörd av språk, där bilden bör kommunicera detsamma som, eller stödja, texten. För att se och läsa dessa bilder blir det därför betydande med en kulturell och samtida kontext, exempelvis vid studier av bilder för att undersöka dess spridning i media och funktionen av detta (ibid).

Samtidigt menar Lindgren även att uttrycket "bilden som språk" är problematiskt och går att diskutera, eftersom det ständigt ställer nya frågor kring vad som representeras - vilken information som faktiskt tillhandahålls vid läsandet av en bild. (2005, s. 57)

Artikeln *Vilken Vygotskij? Sociokulturell metod och semiotik i relation till estetiska ämnen och läroprocesser* av Marner (2005) redogör för Vygotskij och hans sociokulturella perspektiv ur ett semiotiskt synsätt, Vygotskijs betydelse för semiotiken.

Vidare sätter han in estetiska ämnen och läroprocesser i en diskussion om sociokulturell teori i pedagogisk verksamhet.

Marner diskuterar begreppet kultur som en del av semiotiken i relation till det sociokulturella perspektivet, att båda bygger på teorier om kulturen som kontext i analys, tolkning, text, hur vi uttrycker oss om något. Kultur i detta sammanhang innefattar exempelvis den västerländska kulturen, ett lands kultur, konstvärlden, en konstnärlig riktning eller en enskild persons övertygelser (2005, s. 100). Marner menar i sina diskussioner att Vygotskij var inne i

semiotiska perspektiv (i semiotikens tidiga utvecklingsdagar) i sina studier och skrifter; i hur han uttryckte sig kring teckenskapande och meningsskapande, och att semiotiken samverkar med det sociokulturella perspektivet genom de kulturella och sociala aspekter de båda innefattar (2005, s. 88). Detta leder i sin tur till möjligheter att använda dessa perspektiv som verktyg för lärande i estetiska processer då de tar upp två användbara nivåer av analys – att skapa och tolka tecken, genom teorier om kulturell och social miljö (s. 97).

I den vetenskapliga artikeln *Socialsemiotik och design för lärande - Två multimodala teorier om lärande, representation och teckenskapande* av Marie Leijon, fil.doktor i pedagogik och Fredrik Lindstrand, professor i medieteorik, presenteras två teorier om lärande och meningsskapande som relateras till högre utbildning. Ett socialsemiotiskt perspektiv på multimodalitet, som ett verktyg för att förstå hur kommunikativa- och lärandesituationer bildas multimodalt i en teckenskapande process. Det andra perspektivet är "design för lärande" och hjälper oss att förstå lärandet i förhållande till olika sammanhang och de premisser som skapas för detta, i varierande miljöer och situationer (2012, s. 173). Sammanfattningsvis handlar det om, i båda perspektiven, hur människor genom sina val av teckensystem och medietyper ger form åt sin kunskap, och de handlingar och det meningsskapande som sker, det sker i samspel med andra människor (s. 187).

Resultat av gestaltningsprocess

I detta avsnitt delger jag min gestaltningsprocess i den konstnärliga undersökningen och reflektioner kring vad som uppstått i denna.

Jag har undersökt hur jag kan förmedla budskap genom färg, form, struktur och konstruktion i min konstnärliga gestaltning; pop-up-boken. Jag har använt en gammal skolatlas som jag skurit ut sidorna ur, och sedan konstruerat pop-up:en med hjälp av olika lager papper som klippts ut, vikts och klistrats fast i uppslaget. Ett flertal av dessa papper är gjorda med marmoreringsteknik och olika akvarelltekniker blandade med salt och socker, för att uppnå en viss effekt i mönstret. Även handgjorda papper användes för basen av boken, för att ge en viss struktur. I loggboken ställde jag mig själv många frågor som jag genom gestaltandet försökt besvara eller undersöka vidare. Dessa är skrivna utifrån teorier om autoetnografi eftersom det är ett effektivt sätt att få tag på intryck som kan ge nya insikter, genom att intervjua sig själv, vilket kan yttras på olika sätt (Ehn & Löfgren, 2011, s. 205). I detta sammanhang har det varit i form av något som kan liknas vid dagboksanteckningar; tankar, frågor, reflektioner och processen av det konstnärliga arbetet nedskrivna för att sedan brytas ner och analyseras. Även genom själva bildanalysen jag gjort av mitt eget verk eftersom det inneburit att analysera mig själv och det jag har med mig för att upptäcka hur det omkring mig påverkat hur jag förmedlar mitt budskap men också varför jag kommer fram till det resultatet jag gör. Bildanalysen av pop-up-boken är gjord med hjälp av Panofskys metod. Resultatet innehåller även reflektioner kring hur detta är ett multimodalt sätt att arbeta på och vad det gett för insikter i en skolkontext. Allt detta problematiseras och diskuteras vidare i diskussionsdelen.

Utdrag från loggboken samt reflektion

Här presenterar jag mina anteckningar jag fört i loggboken (den processblogg jag länkat till i referenslistan) utifrån den autetnografiska metoden att undersöka och analysera jaget för att få tag på något utanför sig själv. Jag reflekterar, diskuterar och ställer frågor till mig själv för att se vart processen kan leda mig och vad jag kan få för insikter av detta. Vad har uppstått under arbetets gång, och vad har det berott på?

Eftersom detta sätt att arbeta på är väldigt ovant för mig så var det oerhört ansträngande för hjärnan att komma på sätt att få det att fungera. Jag ville att mina händer skulle veta vad de skulle göra, att de kunde känna sig fram och bestämma hur det skulle konstrueras. Som att jag borde ha det inom mig, vilket förstås inte stämde. Jag har aldrig försökt mig på detta tidigare, så hur ska jag kunna veta vad som är det bästa tillvägagångssättet för att kunna skapa något som liknar det jag visualiserat, utan att ha koderna till hands? Å andra sidan blev detta min alldeles egna konstruktion. Som att hur min hjärna tänker har materialiserats till just detta. Som en bild av mitt inre. (Rydén, 2019-04-01)

I min fokus av att försöka skapa något taktilt, ytor som påverkar hur verket upplevs, glömde jag delvis bort budskapet och symboliken. Jag var så fokuserad på att materialet, den gamla boken som jag använt och alla de pappersdelar jag klippte och klistrade fast i den, och att konstruktionen skulle fungera att jag inte kunde tänka på mycket annat. Detta fann jag intressant, eftersom det säger något om att förkovra sig i material. Det är en annan typ av fokus som jag inte är van vid, eftersom jag oftast använder mig av välbekanta material som jag känner mig trygg med. Materialet och konstruktionen blev en utmaning som motiverade mig, som tog upp min tid. Tanken på att färdigställa ett verk med så mycket bakomliggande koncentration, arbete och konstruktionsteknik ingav en drivkraft som jag sällan upplevt, som vägde över frustrationer och tålamodsprövningar under processen.

Vad vill jag förmedla? Har alltid tänkt att jag inte har något att säga, något intressant att berätta. Men något finns det alltid. Jag vill inte berätta någon annans historia, så det måste komma från mig. Vad är det jag har med mig? (Rydén, 2019-04-05)

...För övrigt så gillar jag tanken på något abstrakt eftersom det går i linje med att skapa något som utmanar mig. Jag har alltid haft en hel del problem med att skapa abstrakta saker eftersom jag är ganska konkret i mitt sätt att skapa, det är iaf så jag tänker att jag framställs. Hur skapar jag mening i det abstrakta? (Rydén, 2019-04-09)

Hur uttrycker jag känslan av att alla känslor överväldigar mig? Vad skapar så många olika känslor för färg, om man blandar dem? Vad har de för form? Jag ser framför mig ett hav, vågor som försöker svälja mig. Jag antar att jag tänker på uttrycket 'att drunkna i sina känslor'. Känslhav. Känslstorm. Ett hav är ju dock inte abstrakt. Fast det går väl att skapa något som ger känslan av ett hav även om det inte är tydligt först. (Rydén, 2019-04-16)

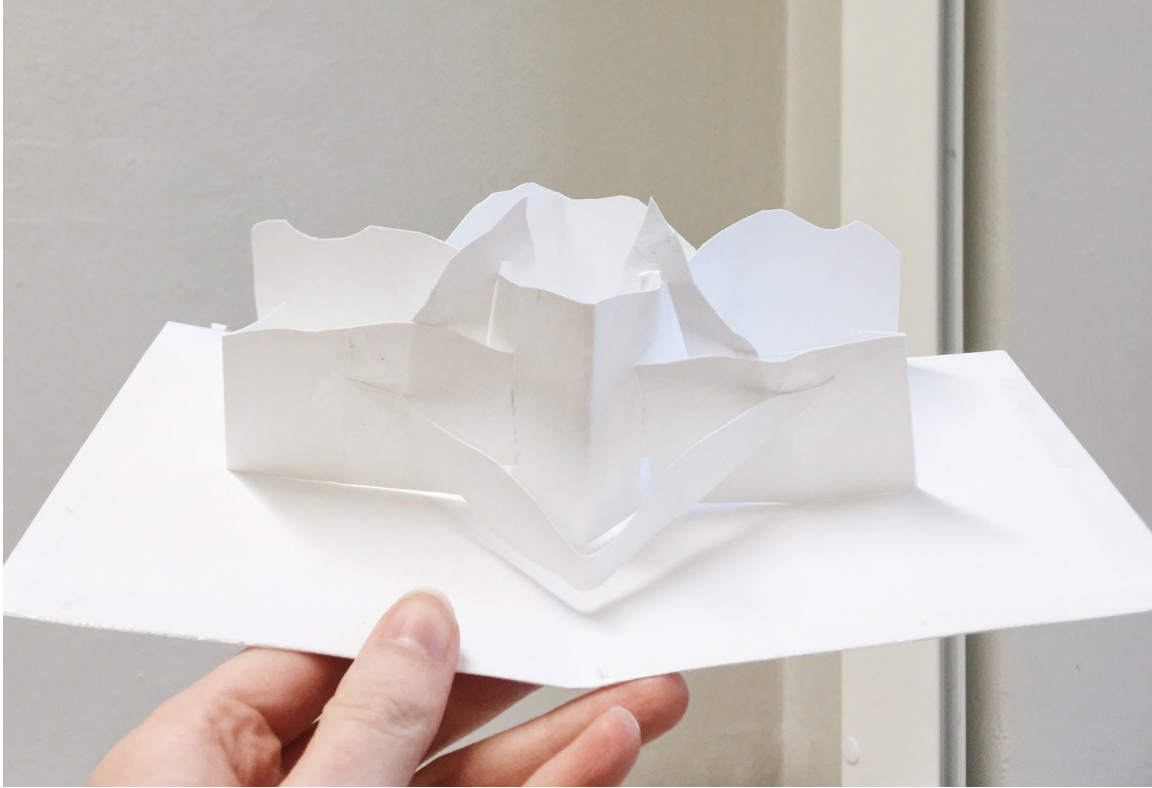
Det är något med att inte riktigt kunna framställa hur ett känslhav ser ut, det handlar trots allt om känslor. De finns inte i någon fast, bestämd form och de går inte ta på. Det går att likna vid något abstrakt. Det måste bli något högst personligt i hur det framställs eftersom känslor ser olika ut för olika personer, om de väljer att försöka uttrycka det i konst. Vi är också påverkade av andra bilder vi sett tidigare som har försökt förmedla känslor, och ett känslhav är säkerligen något jag plockat upp någonstans. Definitivt från uttrycket ”drunkna i sina känslor”, om inte annat.

Jag tänker på min pop-up-bok. Vad har den för yta, för struktur, hur känns den? Det taktila. Hur låter den när jag öppnar den, och vad förmedlar det till den som öppnar den? Vad har jag använt mig av för färg- och formspråk? Och är det inte något visst med att använda sig av ett bokformat, där man oftast förväntar sig att det ska finnas text, utan att använda sig av text. Om det finns en titel på boken, vad tillför den? Tolkar man den annorlunda än om det inte hade varit en titel? Hur mycket ska man lämna osagt, lämnas till tolkning, hur mycket behöver man förklara? Det är förstås upp till mig som den som skapar. Men idén om att låta betraktaren först tolka och sedan ge mer information om verket för att fylla i eller skapa fler tankar och reflektioner är ändå något jag uppskattar, när jag själv tittar på konst. (Rydén, 2019-04-23)

När jag tolkade mitt verk och försökte se något annat än mitt ursprungliga budskap, att uttrycka ett överväldigande av känslor, såg jag något som inte alla ser. Denna tolkning blir nämligen inte allmängiltig bara för att jag försöker läsa av det mest givna och slående budskapet. Det är fortfarande något som jag, med mina erfarenheter, min kultur och min livsbubbla, har tolkat. Dit mina tankar vandrar, på grund av samhälls- och politiska diskussioner som ständigt pågår i mina digitala flöden och mellan mig och personer i min närhet. Verket går att liknas vid en skulptur och visar sig se bäst ut, eller så som jag själv vill att den ska framställas, från en viss vinkel; om man står och tittar ner på den en bit ifrån (se Bilaga 4). Detta tänkte jag inte under processens gång utan det blev tydligt när den var klar.

Anledningen till detta är att jag satt upp framför den och fick exakt den vinkeln när jag satte ihop den, det var så jag hela tiden såg den. Perspektiv kan ändra en uppfattning, precis som en analys eller kontext kan få en att ändra uppfattning om något. Det var då jag bestämde mig för att lägga till handen som blev synlig först i en viss vinkel, för att man inte skulle upptäcka den direkt, vilket ändrar hur verket uppfattas från början och vad som sedan uppstår när man tittar närmare och märker fler detaljer. Detta beror förstås på vilken vinkel man utgår från vid första anblicken. Omslaget av verket (se Bilaga 2) var menat att vara anonymt för att inte avslöja innehållet, men ändå höra ihop med innehållet, därav den blå färgen som återges i pop-upen. Jag valde även att spara den röda, slitna ryggen, för att tydliggöra att basen av verket är gjord av en äldre bok. Detta för att förstärka kopplingen till böcker och text och ett gammalt hantverk.

Bilaga 1: studie av pop-up-tekniker

Bilaga 2: omslag, pop-up-boken

Bilaga 3: Boken öppnas

Bilaga 4: Öppnad

Bilaga 5: Öppnad, vinkel

Bilaga 6: Närbild

Bildanalys av pop-up-boken

Inledningsvis är det av betydelse att påpeka verkets format; en pop-up-bok som kräver handling för att kunna ses i sin fullbordade form. Den måste öppnas för att kunna vecklas ut. Utförandet kan liknas mer vid en skulptur än en bild. I analysen kommer inte bokens omslag tolkas. I denna analys beskrivs verket utifrån sin utvecklade form och med utgångspunkt från det som tydligast pekar på verkets "framsida", i den riktning där pappersytornas färg och struktur blir synlig, men också delar som kräver att verket ses från olika vinklar, bland annat från sidan och ovanifrån. Detta tydliggör de bifogade bilderna på verket, se bilagorna här ovan. Som tidigare nämnts i Metoden användes Panofskys ikonografiska/ikonologiska metod, vilka beskrivs kortfattat i inledningen till varje steg nedan. Tolkning är gjord utifrån ett, mestadels, västerländskt perspektiv. En del symboler har liknande betydelser i en historisk kontext och ett flertal kulturer.

Preikonografisk beskrivning

I detta steg undersöks verkets primära betydelse och det sker en identifiering av motivet och vad det föreställer.

Verket består av ett antal former som vertikalt reser sig centralt på en vit botten, en liggande rektangel, eller två stående rektanglar som satts ihop till en liggande i och med den linje som bryter genom mitten av den. På denna vita botten finns ännu en vit form ovanpå, som inte riktigt sträcker sig från kant till kant. Denna form har en böljande form, kanterna är vågiga. Ovanpå denna form finns mindre former som även de är vita, och är formade på ett sätt som passar in med de böljande formerna av det undre lagret. Dessa former har en grövre struktur än den övriga vita botten. De vertikala formerna, åtta stycken, som reser sig upp ur denna botten har en linje, eller ett veck, som går genom dem i riktning med den linje som bryter dess botten i mitten. Dessa former har även de böljande och runda former och varierar i storlek, där de är placerade med varierande mellanrum utefter mitten av botten. Formerna är mestadels horisontella, de sträcker sig över båda sidorna av den vita grunden. Den största av dessa former står längst bak i ordningen och höjer sig över de andra, och har den mest runda

formen av dem alla. Formerna har abstrakta färgsättningar/mönster som går i blått, brunt, grått, svart, och vitt. Vissa av dem är helt i mörkblått utan abstrakta mönster som täcker dem. Vid en närmare titt på verket går det även att se att den tredje formen framifrån har en ljusblå form av en hand som sitter på den formen, som är mörkblå. Handen döljs delvis av formen framför, beroende på vinkeln. Bakom den stora formen som sitter längst bak finns två former i grått, dessa sitter på botten av verket och liknar de former som täcker botten av de främre delarna.

Ikonografisk tolkning

I den ikonografiska tolkningen undersöks verkets sekundära betydelse, exempelvis vilka teman och koncept det går att koppla det till.

Botten av verket kan liknas vid en uppslagen bok. En bok kan symbolisera kunskap, och en öppen bok vill dela med sig av all sin kunskap helt öppet (Nozedar, 2010, s. 42).

De vita pappersformerna på botten har som sagt en grövre struktur som hos handgjorda papper. Dessa liknar en isvak, snötäckta öar. En isvak eller snö, fruset vatten, kan symbolisera något som formas av dess omgivningar och en mångfald av möjligheter som kan skapa och föda nya ting (Nozedar, 2010, s. 194). De andra formerna som står upp i boken kan jämföras med formerna av moln, vågor eller lager av något. De har olika abstrakta färgmönster, som för tankarna till vatten eller en storm. Färg som har flutit ut. Den bakre, stora runda formen påminner om månen till form, färg och mönster på ytan. Vågor kan symbolisera att skölja bort något (Nozedar, 2010, s. 194), stora vågor som något som överväldigar och är oberäkneligt likt en storm. En hand symboliserar olika saker beroende på om den exempelvis är knuten eller utgör något tecken med fingrarna. Denna hand kan anses "neutral" till sitt uttryckssätt och kan symbolisera att "sträcka ut en hand", att hjälpa någon eller behöva hjälp. En generell tolkning av färgen blå är att den representerar himlen och havet (Nozedar, 2010, s. 55). Den kan även betyda depression eller melankoli; "feeling blue" och är en kall färg (s. 56). Grått kan tolkas som något tvetydigt, obestämt eller neutralt men också som balans (exempelvis färgbalans i fotografi) (s. 57). Grått och silver är dessutom färger som kopplas till månen. Färgen brun härleds oftast till jorden, planeten såväl som grunden för växtkraft, och den är även en varm färg (ibid). En övergripande analys av färg och formspråket är att de nedtonade färgerna och den runda (med undantag för en vass) formen beskriver ett lugn men också en

oro, i och med det gråa och det abstrakta mönstret som färgerna skapar. Det är både stillsamt och kaosartat på samma gång. Det varma och kalla står i kontrast till varandra. Tankarna förs till en storm mitt i ett lugn. Det mörkblåa i verket sätts i kontrast till de andra delarna och gör den mindre harmonisk än om även de hade varit exempelvis gråa eller ljusst bruna. Att de stående delarna av verket är centrerade till den bakre delen av verket inger en viss harmoni, men placeringen av de olika delarna kan anses något orolig (Eriksson, 2017, s. 69).

Ikonologisk tolkning

Den ikonologiska tolkningen innebär att verkets inre betydelse och symboliska värden tolkas, att samhälls- och kulturkontexten för när verket kom till tas i beaktning. Även hur konstnärens uttryck och förutsättningar påverkar tolkningen.

Min ikonologiska tolkning av verket är att boken vill berätta något för den som öppnar den, att den vill säga något om en oro, en ångest kring något. Jag läser vågorna som ett stormigt hav, något upprörande, i mitten av smältande isar, och en måne som höjer sig över scenen. Detta i en kontext av vår samtid; naturkatastrofer och global uppvärmning. Handen symboliserar en hjälplöshet kring vad människan gjort med planeten, de händer som påverkat den situation som uppstått genom år av miljöförstöring. Att verket består av papper gör budskapet aningen ironiskt, eftersom träd har använts i skapandet av dessa papper. Jag vet inte hur den processen ser ut eller om de producerats på ett hållbart sätt, men jag vet att de handgjorda papperna och själva boken är skapade av återvunnet material, så helt "dåligt" är det inte ur detta perspektiv.

I slutdiskussionen jämför jag min ikonografiska/ikonologiska tolkning med min avsikt, det budskap jag från början skapade verket utefter; att förmedla hur jag kan bli överväldigad av känslor, drunkna i ett känslolov. Jag diskuterar även verket i ett vidare perspektiv.

Slutdiskussion

I denna del diskuterar jag vad jag kommit fram till, resultatet av litteraturstudierna, den konstnärliga undersökningen och teorierna i relation till varandra.

Bildanalys och att förmedla budskap

Inledningsvis har min bildanalys fått mig att inse att det finns något visst i att basen av verket är en bok; när böcker vanligtvis innehåller text, och att det på ett sätt förenar bild och text och gör det intressant att sedan "läsa" bilden, liksom Lindgren (2005) beskriver att bilder är ett språk som går att läsa ur sina olika kontexter, där kontexten här är en visuell bok till för att tolkas utifrån de upplevelser och associationer betraktaren har med sig. Jag anser att boken representerar det utvidgade textbegreppet, att läsa bilder (så som man läser en bok) och det multimodala på en och samma gång. Även att verket samtidigt är allt detta, rent konkret. Som ett exempel; så som Björkvall (2009) beskriver det utvidgade textbegreppet, att det inte behöver innehålla faktisk text för att förmedla något språkligt, är verket en konkret visuell framställning av det. En bild av det bildspråkliga. Lindgren (2005) och Björkvall (2009) säger även att det är problematiskt att tala om bilder som språk, för vilket språk är det som förmedlas? Efter teorier från socialsemiotiken och det sociokulturella perspektivet beror det på vad betraktaren har för bakgrund och läser bilden/verket som, vilket språk bilden "talar". I min bildanalys skrev jag om boken som en symbol för kunskap (Nozedar, 2010), vilket i förlängningen går att se som kunskapen kring den globala uppvärmningen och att vårt klimat förstörs trots vår kunskap kring detta, utefter min bildanalys av verket.

I mitt undersökande, genom att låta den autoetnografiska metoden och den konstnärliga undersökningen samverka, såg jag först bildanalysen av mitt eget verk som något separat som kom efter den egentliga undersökningen och skapandet. Under arbetets gång såg jag det dock som en väsentlig del av autoetnografien, eftersom jag genom min analys ville upptäcka fler budskap – det som låg utanför mig själv, men som samtidigt påverkats av min miljö och samtid, just det som autoetnografien kan handla om. Därför var bildanalysen en viktig del i att utveckla även den autoetnografiska processen.

Värt att nämna är att det är min tolkning av verket utifrån vad jag kan se, det väsentliga här är att påpeka att beroende på betraktaren så kan verket ha många olika budskap, precis som det jag beskrev om det bildspråkliga. Det finns många sätt att tolka och analysera något, och de symboler som jag fann i min analys behöver inte betyda just det i ett bredare perspektiv där fler kulturer tas med i beräkningen.

En analys på mitt eget verk handlade om att upptäcka fler budskap, likt det Eriksson (2017) nämner om att företag borde låta sina reklamkampanjer genomgå en bildanalys för att upptäcka fler budskap, eftersom det öppnar upp för fler perspektiv och möjliga tolkningar. Vidare anser jag att en tolkning av verket som den globala uppvärmningen och hur isarna smälter ligger i tiden, eftersom det är naturligt att tankarna leds dit då vi påverkas av den samtid vi lever och sociala aspekter omkring oss som, åter igen, teorier från Vygotskijs sociokulturella perspektiv och semiotiken, i synnerhet socialsemiotiken, menar. En vidare tolkning kan också vara att det egentligen, på ett plan, handlar om samma sak men i olika uttryck. Att drunkna i sig själv och sina känslor, eller att vi drunknar i det som "vi" åsamkat vår planet. Båda handlar om någon form av ångest; en överväldigande mängd känslor som är svåra att hantera, och en ångest inför klimatet.

Det var inte förrän verket var nästan färdigt som jag insåg hur det kunde tolkas vid en första anblick. Under processens gång var jag så fokuserad på materialet, det taktila och upplevelsen när man öppnar boken. Jag tänkte inte så mycket på den visuella helheten utan såg mest de olika delarna, där det gråa representerade det ångestfyllda i att bli överväldigad av alla känslor och de vita handgjorda papperna mest var till för att ge ett extra visuellt och taktilt lager som en grund för hela "scenen" som uppstår när man öppnar boken.

Alla olika papper skulle även representera en process i sig, både som ett hantverk och som en del av tanken kring det abstrakta, att jag hade mindre kontroll över resultatet när jag marmorade papper eftersom det är svårt att styra hur det blir. Att jag ville göra min konstnärliga undersökning genom något som jag ansåg var en "gammal" teknik – eftersom pop-up-böcker funnits i hundratals år, kunde jag inte riktigt motivera från början, eftersom jag inte helt visste varför själv. Under processens gång har jag reflekterat över detta och insett att det är en kombination av att "retro tekniker" är populärt och ligger i tiden, en tid där människor brygger egen öl, lyssnar på vinylskivor och fotar med polaroidkameror – men

även på grund av den miljö jag vuxit upp i, omgiven av gamla ting, antikviteter och samlarobjekt, vilket jag har uppskattat mer och mer, ju äldre jag blivit.

Sammanfattningsvis menar jag, utifrån mina studier, att vi alla tolkar olika och att ett verk är beroende av sitt sammanhang, sin miljö, och vem betraktaren är. Beroende på hur man själv som konstnär vill att verket ska tolkas, gäller det att framställa det utefter detta. Om man vill att det ska vara tydligt vad budskapet är behövs därför en förklarande text. Även när budskapet verkar övertydligt, enligt en själv, behöver det inte vara det för någon annan som betraktar verket. Men budskapet kan även vara att låta betraktaren se något annat, se sig själv eller något från dennes sociala och kulturella sammanhang, att därför öppna upp för egen tolkning, anser jag.

Hur är verket multimodalt?

Här diskuterar jag reflektioner kring hur det jag skapat har varit en del av ett multimodalt lärande, där dessa insikter är något jag även haft med mig när jag använt mina upptäckter för att formulera idéer kring lektionsupplägg i nästa avsnitt, och har på så vis varit väsentligt för mina frågeställningar i detta arbete.

Rörelsen som uppstår när verket vecklas ut, när boken öppnas, och att den bjuder in till en handling; öppnandet av boken, hur den känns att ta på och hur rummet och placeringen påverkar. Möjligheten att röra sig runt den, hur den blir belyst, vilka skuggor det kastar. Ljudet som skapas när boken öppnas tillför även något, inte i bemärkelsen av det som oftast syftar till det multimodala, vilket enligt Andersson (2014), Björkvall (2009) och Liberg (2007) kan vara att göra en muntlig redovisning, sjunga eller använda sig av exempelvis ljudklipp som en del av arbetet, men som något som bidrar till hur verket upplevs. En gammal bok och ljudet av pappret som vecklas ut kan föra tankarna till något gammalt och knakigt, en äldre teknik. Ett multimodalt lärande består av olika delar som utgår från skilda medier, som tillsammans skapar en helhet (Liberg, 2007). Det multimodala ringar in allting. Från allt jag påverkas av socialt och hittar inspiration i, där det sociokulturella med kulturell påverkan och de samspel jag har med andra spelar in (Säljö, 2012), att även kunna använda sig av så många olika sätt för att lära sig något, för att uttrycka något. Det sluter cirkeln.

Som en del av detta arbete har jag även varit i en estetisk läroprocess genom att jag använt kunskap jag redan hade (t.ex att göra papper med akvarelltekniker, skapa former och ett

färgtema som går att härleda tillbaka till färglära under min skoltid, osv) för att bygga på med ny kunskap kring konstruktion och liknande, och skapa något nytt utav detta. Det går även att säga att den autoetnografiska metoden var en del av denna estetiska lärprocess, eftersom jag undersökte, experimenterade och ställde frågor till mig själv, där jag inte hade ett förbestämt svar på vart det skulle hamna; processen ledde mig vidare genom dessa steg (Marner, 2005) .

Hur kan jag, utefter det jag upptäckt, göra en uppgift till min bildundervisning?

Detta hade jag i åtanke under min process med att sätta ihop mitt verk och fick mig att fundera över ett upplägg för bildlektioner. Att i grupp ta fram en reklamkampanj eller grafisk profil för ett företag, ett existerande eller påhittat, och att en annan grupp sedan får göra en bildanalys för hur mycket budskapet går fram eller vad som finns att upptäckas. Detta är ett sätt att synliggöra hur vi ser på bilder, hur färg och form påverkar oss och förhoppningsvis även väcka funderingar och frågor kring källkritik, i och med alla flöden och bilder vi dagligen tar in. Det är även ett effektivt sätt att arbeta med både bild och text i bildämnet. Det skulle även kunna vara en pop-up-bok som projekt, eller med ett klimattema, där eleverna tolkar varandras verk för att hitta budskap. Övningar där eleverna testat att analysera sina egna verk för att hitta ytterligare budskap och symbolik kan också vara givande, utifrån mina egna undersökningar och upptäckter. Som tidigare nämnts är bland annat bildanalys och kritisk granskning av bilder en del av bildämnets syfte (Skolverket, 2019). Dessa uppgiftsförslag har uppkommit under processens gång, genom det jag hittat i litteraturen om bildanalys av exempelvis reklam, som Eriksson (2017), Serafini (2011) och Lindgren (2005) tar upp är av vikt i undervisningssammanhang.

Serafini (2011) föreslår även olika sätt att behandla multimodala texter genom att bryta ner dem med hjälp av analysmetoder, vilket enligt mig är ett tacksamt sätt att ge nya perspektiv på hur olika element samverkar; bild och text, design, film, ljud. Hur de påverkar varandra och hur helheten uppfattas. Detta är ett sätt att arbeta för att belysa och stärka det kommunikativa i bildämnet ytterligare och eventuellt sätta det i en ny kontext.

Multimodalitet och vidare perspektiv på lärande

Genom studien av grundskoleelevers multimodala berättande (Andersson, 2014) vill jag poängtera vikten av att presentera ett bredare perspektiv av hur elever och lärare använder

sig av multimodalitet. Att se dess möjligheter för ämnesöverskridande projekt, där exempelvis svenska eller samhällskunskap och bild samverkar, är av betydande relevans för att, åter igen, stärka argumenten för Bild som det kommunikativa ämne det är.

Genom att öppna upp för flera möjligheter att arbeta med bilden i skolan blir det också tydligare för elever och andra lärare hur bilden och hur vi använder den genomsyrar mer än vad en vanligtvis reflekterar över. En öppen klassrumssituation så som Marner (2005) beskriver den i relation till estetiska lärprocesser; att låta eleverna vara en del av en diskussion istället för att vara den som kommer med all fakta. Att ha öppna samtal kring bild som kommunikation, verka för ett kritiskt förhållningssätt, uppmuntra eleverna till att testa olika tekniker i sina arbeten och hur de kan kombinera dem på nya sätt, låta dem reflektera över sin process för att möjliggöra för ett metaperspektiv; att se sitt eget lärande. Detta anser jag är en central del i det multimodala processer. Det är även av vikt att poängtera för eleverna vad det är de faktiskt gör, att en uppgift med många olika delar är något multimodalt där en kanske inte reflekterar över vilka skilda delar som används och sätts ihop för att få en helhet som fungerar, men att peka på vad varje del tillför och på så vis synliggöra lärandet, ge eleverna ett metaperspektiv, likt det jag själv upplevt under min konstnärliga undersökning och autoetnografiska metod där jag kunnat se min utveckling genom processens gång fram till de tekniker jag använde mig av i slutändan.

Slutord och vidare forskning

I detta arbete har jag undersökt hur budskap kan kommuniceras genom en multimodal gestaltning för att bredda kunskapen kring bild som kommunikation och hur multimodalt lärande kan gå till i en sådan process; detta för att uppmärksamma vilka ingångar som kan möjliggöra lärandet i en undervisningssituation. Genom att hålla öppna samtal och dialoger, ge verktyg för analys, vara medveten om barn och ungdomars teckenskapande/meningsskapande och i vilka sociala och kulturella sammanhang de uppstår, och en uppmuntran till användning av olika tekniker i kombination kan lärare etablera en lärandemiljö där elever samverkar och kan utifrån sina egna processer få syn på sitt eget lärande, men också få bättre förståelse för hur bilder och text kommunicerar på en samhällsnivå.

Avslutningsvis vill jag påpeka att detta arbete har synliggjort områden där det finns ett behov av ytterligare kunskap, både för min egen del men även inom forskningsvärlden. När det gäller mig själv har jag upptäckt att jag behöver mer kunskap om semiotik, eftersom det är ett oerhört stort område, där jag kan få mer kunskap och andra perspektiv på hur jag kan använda mig av det beroende på var jag väljer att lägga min fokus. Om det hade varit mitt syfte kunde denna uppsats fokuserat på enbart semiotik och alla möjliga ingångar inom det, eller kanske till och med flera uppsatser. Något annat jag upptäckte var att det var svårt att hitta forskning om socialsemiotik i en gymnasiekontext, och även mer om multimodalt lärande i just bildämnet i gymnasiet. Här verkar det behövas mer forskning, om det nu inte är så att jag missat relevant forskning på grund av att jag missat relevanta sökbegrepp. I vilket fall skulle det vara intressant och lärorikt att undersöka detta ytterligare, eftersom det känns som jag bara skrapat på ytan av dessa områden!

Referenslista

Alexandersson, Ulla, & Swärd, Ann-Katrin. (2016). Estetiska lärprocesser. *Läs- Och Skrivportalen, Skolverket, Stockholm*, (Tematiska arbetssätt och digitala verktyg), Läs- och skrivportalen, Skolverket, Stockholm, 2016

Andersson, M. (2014). *Berättandets möjligheter: Multimodala berättelser och estetiska lärprocesser*. Diss. Luleå: Luleå University of Technology, 2014. Luleå.

Björkvall, A. (2009). *Den visuella texten: multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Carter, D.A. & Diaz, J. (1999). *The elements of pop-up: a pop-up book for aspiring paper engineers*. (1st ed.) New York: Little Simon.

Eriksson, Y. (2017). *Bildens tysta budskap: interaktion mellan bild och text*. (Andra upplagan). [Lund]: Studentlitteratur.

Eriksson, Y. & Göthlund, A. (2004). *Möten med bilder: analys och tolkning av visuella uttryck*. Lund: Studentlitteratur.

Ehn, B. & Löfgren, O. (2011). Att fånga det undflyende. I K. Fangen & A. Sellerberg (Red.), *Många möjliga metoder*. (s. 203-216) Lund: Studentlitteratur.

Kress, G. & Van Leeuwen, T. (1996). *Reading images: the grammar of visual design*. London: Routledge.

Kress, & Selander. (2012). Multimodal design, learning and cultures of recognition. *The Internet and Higher Education*, 15(4), 265-268.

Leijon, M., Lindstrand, F. (2012). Socialsemiotik och design för lärande: Två multimodala teorier om lärande, representation och teckenskapande. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 17(3-4), 171-192. Hämtas: <https://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/18778/Leijon.pdf?sequence=2>

Lena Ignestam. (u.å) Hämtad 2019-05-20 från <http://lenaignestam.com/projects/artistbooks/>

Liberg, C. (2007). Språk och kommunikation. I C. Liberg, K. Hyltenstam (Red.) *Att läsa och skriva: forskning och beprövad erfarenhet*. (s. 7-22). Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Lindgren, B. (2005). *Bild, visualitet och vetande: diskussion om bild som kunskapsfält inom utbildning*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2005. Göteborg.

Lindgren, B. & Nordström, G.Z. (2009). *Det kreativa ögat: om perception, semiotik och bildspråk*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Marner, A. (2005). Vilken Vygotskij? Sociokulturell metod och semiotik i relation till estetiska ämnen och läroprocesser. I A. Marner, G-M. Frånberg (Red.), *Möten och medieringar – estetiska ämnen och läroprocesser i ett semiotiskt och sociokulturellt perspektiv* (s. 85-111). Umeå: Umeå universitet.

Nordström, G.Z. (2009) Den dynamiska semiotiken. I B. Lindgren, G.Z. Nordström, *Det kreativa ögat: om perception, semiotik och bildspråk*. (s. 37-66) Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin [NE]. (2019).

Semiotik, tillgänglig:

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/semiotik>

(hämtad 2019-04-26)

Nationalencyklopedin [NE]. (2019).

Semiotik, tillgänglig: [https://www-ne-](https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/symbol)

[se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/symbol](https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/symbol)

(hämtad 2019-06-10)

Nozedar, A. (2010). *The illustrated signs and symbols sourcebook: an A to Z compendium of over 1000 designs*. London: Harper.

Panofsky, E. (1939). *Studies in iconology : Humanistic themes in the art of the renaissance*. New York: Oxford university press.

Rydén, H. (2019). en processdagbok av hille [Blogg]. Hämtad 2019-05-16 från <http://hillehdk.blogspot.com/>

Serafini, F. (2011). Expanding perspectives for comprehending visual images in multimodal texts. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 54(5), 342-350. doi: <http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1598/JAAL.54.5.4>

Skolverket. (2016) Estetiska lärprocesser. Hämtad från <https://larportalen.skolverket.se>

Skolverket. (2019). Bildämnets syfte i gymnasieskolan. Hämtad från <https://www.skolverket.se/>

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R (2012). Den lärande människan. I Lundgren, U.P., Säljö, R. & Liberg, C. (red.) *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. (2., [rev. och uppdaterade] utg.) (s. 139-197) Stockholm: Natur & kultur.

Säljö, R. (2015). *Lärande: en introduktion till perspektiv och metaforer*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer*. Hämtad 2019-05-19 från https://gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningsed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Östlundh, L. (2012). Informationssökning (s. 57-79). I Friberg, F. (Red.), *Dags för uppsats: vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*. (2., [rev.] uppl.). Stockholm: Natur & kultur.